

УДК 94(497.1)“1918/1919“:323.1(=163.41) НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕС

DOI: <https://doi.org/10.22182/ni.3332018.5> NATIONAL INTEREST

Прегледни рад

Година XIV, vol. 33

Број 3/2018

стр. 109-126

Радослав Гаћиновић

Институт за политичке студије, Београд

КРАЉЕВИНА СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА- ДРЖАВА БЕЗ ПРАВНОГ ТЕМЕЉА*

*Основа сваког права лежи у општем
духу, његов извор и порекло је воља.
Воља је слободна тако да систем
права представља остварено
царство слободе, које духовни
свет рађа из себе, као другу природу*

Georg Wilhelm Friedrich Hegel

(Основне црте филозофије и права)

Сажетак

Овај рад је покушај аутора да на основу правних, политичких и историјских чињеница подсети научну јавност на погубност стварања Југославије по српски народ на почетку XX века. Наиме, сви српски пријатељи су сматрали у то време да Србима није интерес стварање Краљевине СХС, касније Југославије, већ да се створи српска држава на својим етничким просторима. Стварање Краљевине СХС било је непотребно за Краљевину Србију и Црну Гору. Тај акт је искључиво ишао на руку Хрватима и Словенцима. Након завршетка Првог светског рата Краљевина Србија и њена војска уживали су велики углед у свету. Краљевина

* Рад је настао у оквиру научног пројекта „Демократски и национални капацитети политичких институција Србије у процесу међународних организација” (179009), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Србија и Црна Гора примљене су у тадашње друштво народа, када је та светска организација имала само 28 држава. Регент Александар Карађорђевић и тадашња српска влада имали су шансу да коначно реше српско национално питање. Била је то, можда, јединствена прилика у историји да се под покровитељством међународне заједнице створи српска држава на етничким српским територијама. Након тога би се могло разговарати о стварању неке врсте федерације са балканским народима. О устројству Краљевине СХС велике примедбе имале су силе Антанте (Енглеска, Француска и Русија). Председник француске владе Жорж Клеменсо (Clemenceau Georges-Bewatin) уместо честитке краљу у Београду шаље неку врсту саучешћа. На мировној конференцији у Версају 1919. године, када је озваничен завршетак Првог светског рата, Жорж Клеменсо је тада рекао: "Приликом закључења ове наше Конференције мира, ја морам, пре него што сиђем са овог подијума да изразим своје велико жаљење што са политичке позорнице света нестaje једно велико историјско име а то је Србија."

Кључне речи: Уједињење, Краљевина СХС, Србија, Словенија, Хрватска, историјске грешке, међународно право, уставно право.

Победа српске војске у Првом светском рату у многоме је променила геополитичке прилике на Балканском полуострву. Краљевина Србија и њена војска стекле су велики углед у свету. Српске војводе су се нашле у многим светским војним уџбеницима као највећи војни стратежи и команданти. Принципов полуаутоматски пиштољ је био повод да моћна Аустроугарска монархија нападне веома исцрпљену државу која ће крварећи достићи светску славу и поштовање. Међутим, овај ореол је српски народ веома скупо платио. Само у Првом и Другом балканском рату и у Првом светском рату погинуло је око 1.300.000 Срба.¹ Историја потврђује чињенице да је српска војска у више наврата извојевала славне победе, а српски интереси и војни успеси су поништавани за зеленим столовима.

Напетости, сукоби, повремено и тешки раздори потресали су Југославију све време од њеног конституисања 1918. године, што је био знак велике грешке у том послу. Чак и у периодима преовлађујућег мира и просперитета постојале су латентне снаге са територија на којима су живели Словенци и Хрвати које су радиле на њеном разбијању. Пошто је у погледу стварања Југославије скептично расположење владало и у Француској, председник Југословенског

¹ На почетку XXI, историчари нису сагласни око броја погинулих и на друге начине страдалих српских цивила и војника током 1915. године, па је овај број након постигнуте сагласности подложен ажурирању.

одбора Анте Трумбић је у свом дневнику 11. септембра 1915. године записао “да се Русија и Италија противе стварању југословенске државе, а да им у томе Француска и Енглеска секундирају.” Неповерење међу водећим политичарима Антанте у односу на стварање Југославије владало је све до половине 1918. такорећи до краја Првог светског рата. Обрт у ставовима неких европских државника настао је после нагле промене америчке политике у Првом светском рату у који је она ушла крајем 1917. године. Председник САД Вудро Вилсон (*Thomas Woodrow Wilson*), је, наиме, из основа променио мишљење у вези са судбином Аустроугарске. Уместо њеног опстанка и обнове за шта се залагао 1917. године, на крају рата је заговарао растурање и комадање хабзбуршке монархије.² Најватренији заговорници југословенске идеје били су охрабрени променама става америчког председника, јер је само на рушевинама Аустроугарске могла нићи Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца. Српски политичари су очекивали да Америка пружи не само финансијску него и политичку подршку ради остварења ратних циљева Србије. Због тога је председник Владе Никола Пашић обавестио америчког отправника послова на Крфу Перчивала Доца (*Henry Percival Dodge*) да би Министарски савет желео да упути у САД једну државну мисију, која би упознала политичке елите и јавност те земље са ратним задацима Србије. Убрзо је из Вашингтона стигао “одговор” да ће америчка влада бити срећна да прими мисију Србије као свог госта. Овако срдачан одговор наметнуо је Пашићу обавезу да изабере што репрезентативнију делегацију која ће “достојно предствљати српски народ у САД”.³ Управо у време боравка српске мисије у Америци, у Вашингтону је припреман текст чувене “Поруке председника Вилсона Америчком конгресу у 14 тачака”, у којем се интерпретирала визија светског мира после завршетка Првог светског рата. У једној од тих тачака спомињала се Србија, као и Црна Гора. Дословни текст те тачке је гласио:

2 Радослав Гаџиновић, „Југословенство и разбијање српског националног идентитета”, *Култура полиса* бр. 30/2016, изд. Култура-Полис Нови Сад и Институт за европске студије Београд, 2016, стр. 92.

3 И заиста, у Америку је отпутовала “српска интелектуална и војна елита”, како је известила штампа. У делегацији су били: угледни теолог Николај Велимировић (касније владика), ректор Београдског универзитета Сима Лозанић, српски посланик у Паризу Миленко Веснић и генерал Михајло Рашић. Делегација је стигла у САД 20. децембра 1917. године и боравила у овој земљи до половине фебруара 1918. године. Амерички домаћини су указали изузетну пажњу српским гостима; њих је примио председник САД Вудро Вилсон. Чланови делегације су искористили овај сусрет да америчког председника “из прве руке упознају са српским ратним тежњама” (Небојша Богуновић, *Вилсон обећао море*, Фелтон у дневним листу “Вечерње новости”, 14. април, 2009. године); Радослав Гаџиновић, «Југословенство и разбијање српског националног идентитета», *Култура полиса* бр. 30/2016, изд. Култура-Полис Нови Сад и Институт за европске студије Београд, 2016, стр. 93.

“Окупиране територије Србије и Црне Горе морају се обновити, а Србији се мора обезбедити слободан и сигуран прилаз мору.”⁴ Лични саветник америчког председника, пуковник Едвард Хауз (*Edward Haus*) позвао је у председнички кабинет шефа српске делегације Миленка Веснића и замолио га да погледа тачку ове поруке, која се односила на Србију и да стави евентуалне примедбе, указујући на тај начин велико поверење српској делегацији. *На велико изненађење пуковника Хауза, Веснић, иначе велики заговорник југословенске идеје, ставио је примедбу да би у овој поруци требало споменути један од главних ратних циљева Србије: уједињење Срба, Хрвата и Словенаца у једну државу.* Овакав начин размишљања српског политичара у одсудним временима за будућност српског народа представља дубинско нарушавање српских националних интереса а чије се последице осећају и након једног века. Нишка декларација коју је 7.децембра 1914.године у време најкритичнијих тренутака Првог светског рата усвојила Српска народна скупштина и у којој се истицало да су приоритетни ратни циљеви Србије: ослобођење Хрвата, Словенаца и Срба који живе у Аустроугарској и уједињење са њима – није наишла на повољан пријем у Русији и Француској, савезничким земљама Србије. Историчар Драгољуб Живојиновић чак тврди да су ове велике силе одбиле да прихвате Декларацију. Свака од ових земаља имала је своје посебне разлоге због којих није хтела да уважи амбициозне замисли српских политичара да се на Балкану створи нова државна творевина – Југославија.⁵

Изучавајући политичке прилике у региону почетком XX века до почетка Првог светског рата лако се могло приметити да Хрвати сматрају да је Босна и Херцеговина “хрватска земља”. “Када су на Берлинском конгресу обележене границе до којих се може проширити власт и непосредни утицај аустроугарски, Хрвати су... прионули да дају хрватско обележје свим оним српским земљама које су ушле... у сферу аустроугарске доминације. То је ексклузивног Хрватства које у служби католичке пропаганде и аустроугарске политике, насрће на српство, солидаришући своје сепаратистичке, искључиво хрватске прохтеве са страним отмичарима. И из таквих побуда и са таквим умишљајима Хрватство се ставило у Босни и Херцеговини у службу аустроугарској окупацији и католичанству”. Хрватски и словеначки посланици у Бечком парламенту залагали су се, на пример, за стварање “једне југословенске државне творевине”, али у оквиру Аустроугарске монархије, док су представници Хрвата

4 Милорад Екмечић, *Дуго кретање између клања и орања - историја Срба у новом веку 1492-1992*, Четврто издање, EVRO GIUNTI, Београд, 2011, стр. 350-351.

5 Драгољуб Р. Живојиновић, *Невољни ратници - велике силе и Солунски фронт 1914-1918*, Завод за уџбенике, Београд, 2010; *Политика*, 16. август 1914.

и Словенаца у Југословенском одбору у Лондону, били за стварање Југославије, “чији би центар била Краљевина Србија.” Нажалост, и неки представници Хрвата и Словенаца у Југословенском одбору нису били искрени у свом југословенском пределењу. Они су, на пример, заговарали тезу “да су Срби, Хрвати и Словенци један народ са три имена”, иако су знали да такво уверење није преовлађујуће у њиховим националним срединама. Један од најистакнутијих и најутицајнијих чланова овога одбора—Фране Супило, иначе новинар из Ријеке и бивши посланик у Хрватском сабору, обратио се из Лондона председнику Српске владе Николи Пашићу једним писмом у којем је величао тезу о “троименом народу”: “Господине председниче! Моја вјера и вјера хиљада нас, који стојимо на начелу народног јединства јест, да ми Хрвати, Срби и Словенци од Триглава до Тимока сачињавамо један те исти народ са једним те истим језиком, а само са три народна имена”.⁶

СРБИ СУ СКУПО ПЛАТИЛИ ГРЕШКЕ СОПСТВЕНОГ РУКОВОДСТВА

Треба рећи да су и многи српски политички прваци, па и сам Никола Пашић, говорили да су Срби, Хрвати и Словенци “један народ са три имена”, погрешно верујући да такво мишљење влада и у њиховим срединама. Управо је било обрнуто: у Загребу је, на пример, провлађивало мишљење да Хрвати имају “своју националну индивидуалност”, као и “државотвроност”, која се потврђује у “хрватском државном праву”, и манифестује кроз појам “Краљевство Хрватске, Славоније и Далмације”. Осим тога, почетком XX века појавила се и теорија о иранском пореклу Хрвата, чиме је негирана њихова припадност словенској раси, па самим тим и етничка блискост са Србима. Упорно инсистирање Супила и неких Словенаца на тези о “троименом народу”, произлазила је из њихове жеље да своје народе, чији су се припадници борили на страни Аустроугарске и могли бити губитници у овом рату, етнички изједначе са Србима, чија је ратна перспектива указивала на то да ће се наћи у “победничком табору”. Као што су Фране Супило и његови истомишљеници, из тактичких разлога на “домаћем терену” употребљавали израз “троимени народ”, тако су у контактима са дипломатским представницима и државницима Русије масовно користили термине “словенство”, “словенска браћа”, “руска браћа” и друге уверени да ова велика земља са својим савезницима

6 Драгован Шепић, *Писма и меморандуми Франа Супила 1914-1917*, САНУ и Научно дело, Београд, 1967, стр. 119-122.

у Антанти може бити одлучујући фактор приликом решавања послератног статуса Хрватске.⁷ Само они Срби који су у том периоду били одани регенту Александру Карађорђевићу и белорукцима који су били његови најпоузданији поданици подржавали су стварање Краљевине СХС. Дакле, већина Срба које нико није питао, били су против Краљевине СХС. Франо Супило и председник Југословенског одбора Анте Трумбић плашили су се, осим тога, да државе Антанти не дају после рата далматинску обалу Италији, као награду за њено приступање овом савезу. Са пуно ‘словенске патетике’, Супило се обратио Анатолију Николајевичу Крупенском, руском посланику у Риму, са следећом тврдњом: ‘Једино славенско право море јесте Јадранско, са изврсно развијеном обалом и са најчешћим славенским живљем. Дијелити, или чак изгубити његову обалу, након оволиких жртава Србије и Русије у овом рату значио би голем пораз цијелог Славенства, а за нас Приморце народно убојство’.⁸ У нади да ће Руси подржати уједињење Срба, Хрвата и Словенаца, Супило се у фебруару 1915. године нашао у Петровграду. Тамо је био лепо примљен, али је приметио сумњу руских дипломата у погледу стварања југословенске државе, јер њихове народе, како су му они отворено рекли, ‘деле верске разлике’.⁹

Уверење или можда илузија Николе Пашића да су ‘Срби, Хрвати и Словенци један народ са три имена’ и да имају један завичај, било је озбиљно уздрмано када му је Трумбић писмено саопштио разлоге зашто се његови само племеници нису у довољном броју одазвали позиву да се упишу у добровољце: ‘Схватите да је код српских елемента изван отаџбине много лакше имати успјеха када се ради за помоћ Србији, јер већ само име довољно је да им објасни ствар и пробуди одушевљење за њу’, каже Трумбић, ‘али то није довољно код Хрвата и Словенаца, особито код нас, којима, кад их се зове у добровољце, треба улити уверење да се не ради само о засебној српској ствари, већ и о њиховој и да се борба, у коју их се зове, води за ослобађање и њиховог завичаја, једнако као и онога њихове српске браће’. Када је после низа перипетија Српски добровољачки корпус коначно формиран, уз велику подршку руског цара Николе II, међунационални проблеми у њему, не само да нису отклоњени него су се и заострили. Малобројна

7 Радослав Гађиновић, „Југословенство и разбијање српског националног идентитета”, *Култура полиса* бр. 30/2016, изд. Култура-Полис Нови Сад и Институт за европске студије Београд, 2016, стр. 97-98.

8 Милорад Екмечић, *Дуго кретање између клања и орања – историја Срба у новом веку 1492-1992*, треће, допуњено издање, EVRO - GIUNTI, Београд 2010, стр. 381.

9 Небојша Богучевић, „Два лица Супила”, Фелтон у дневним листу *Вечерње новости*, 19. април, 2009. године.

“словенска католичка браћа” из Хабзбуршке монархије, која су приступила овој јединици, испољила су неповерљив и нетрпељив став према српским официрима и војницима. Вероватно, они Срби који су одлучивали о будућности државе нису размишљали о сопственој будућности. Многи су упозоравали тадашње руководство да је југословенство погубно за Србе и да ће их одвести потпуно у пропаст. Јер, стална тежња да се буде оно што није и да Србе воли онај ко их никада неће волети, Србе је довела до тога да у њиховој политици нема никакве реалистичности. Након великих и бурних догађаја на Балкану и шире, 1. децембра 1918. године проглашено је стварање јединствене, па и централистичке државе, у којој није било одушевљења због њеног стварања. За многе Србе, та држава није почивала на правним темељима, нису имали у њу поверење, напротив. Да је којим случајем опстала најсрпскија организација XIX и XX, тј. организација “Уједињење или смрт” на челу са пуковником Драгутином Димитријевићем Аписом и група Младобосанаца на челу са Владимиром Гађиновићем, вероватно се таква држава не би никада успоставила. Да би Краљевина СХС могла да буде створена, Срби су морали да опросте страшна нечовештва Хрвата почињена током протеклих деценија. Хрвати су морали дефинитивно да се одрекну идеја о некаквој својој, измишљеној државности. Словенци су били збуњени премијом којој се нису надали, па је требало времена да схвате да у тој поклоњеној држави могу да доживе највећи просперитет у историји свога постојања, приклањајући се час Хрватима, час Србима. Срби су поднели највеће жртве у Првом светском рату, али су пропустили прилику (да у тренутку када је читав свет њима одавао признање и био спреман да им помогне) да својој држави прикључе све територије које је њен народ у континуитету насељавао, тј. и на њих имао и историјска права. Срби су ту прилику пропустили и дозволили да границе њихове државе одређују они којима је на Балкану требала држава која не би била способна да омета продор Немачке на Исток (*Drang nach Osten*). При томе, онако како је основана, у њој су увек могли да буду изазивани немири, што је, кадгод је то требало пружало шансе непријатељима Југославије, а посебно српског народа, да играју “анђела помирителја” и на тај начин, у ствари одређују њене “ставове” у спољној политици, а и унутар државне односе.¹⁰

У напору да створе југословенску државу једног, а троименог народа, српска политика и српска култура су доживеле пораз. Крај рата 1918. године је дочекан у слому илузија, са којима се са одушевљењем ишло у рат 1914. године. Сем мале словеначке помоћи,

¹⁰ Др Животије Ђорђевић, *Сатирање српства у 19 и 20 веку*, Том 1, Драслар Партнер, Београд, 2012, стр. 364-365.

која је долазила више из стратешког страха од италијанског суседства, српски "интерес" за изградњу југословенске државе је остао од почетка усамљен. Просто је невероватно откуд толика самоувереност тадашњег српског руководства у неопходност стварања Краљевине СХС, касније Краљевине Југославије, која је по мишљењу аутора овог рада била искључиво у интересу Словеније и Хрватске, а против животних интереса Србије и српског народа уопште. На самом почетку се видело да Католичка црква усмерава своје вернике на државну независност и отцепљење од југословенске заједнице. Нико боље од свих савременика одмах после 1918. није изразио своје животно разочарење новоствореном државом и друштвом, као млади песници који су од 1918. године тој слободи жртвовали цели свој живот. Нарочито је то карактеристично за интелектуалце који су од детињства сматрали да припадају српском народу, а били католичке вере, као Иво Андрић, Тин Ујевић и др. Први писац је слом хабзбуршке државе 1918. године доживео у Загребу, у мору опште депресије, а други у Београду, у средини која је осећала да је сањано ослобођење увек боље од онога које је остварено. Поред њих је изузетно висок број стваралачких, највише књижевних интелектуалаца са подручја која су тек после 1918. доживела процес кроатизације(Босна и Херцеговина, Далмација, све хрватске покрајине и Војводина). Погрешна је оцена да су то некада били Хрвати, па су се преобразили, или нису, у Србе. Академик Милорад Екмечић сматра "да се нација не мења као дресови спортских клубова."¹¹ Они се ни у чему нису променили, сем што нису подлегли процесу изградње етничке свести. Млади Иво Андрић, у малом спису, који га је 1918. увео у круг великих књижевника ("Ex Ponto"), пише: "Кад погледам натраг, чини ми се да ми преостаје још само умрети. Како су брзо угасили заноси! Оцвале среће, пали планови! Све је прошло као брза ноћна вожња на мјесечини. Све на пола само виђено и све је брзо заборављено... Имао сам тежак осјећај: ја не спадам овамо и немам ништа заједничко са овим људима. Неки детињски осјећај ужасног страха и изгубљености какав сам осјетио једном на ходнику неке тамнице у ноћи." Он то пише у Загребу, који је брзо напустио. Све до стварања заједничке државе југословенски народи пролазе кроз веома мучне фазе државног, па и међународног терора. Стране државе под чијом управом су живели, на Јужне Словене су гледали као на непоуздане поданике, тј. као на потенцијалне побуњенике које треба смирити применом сурових мера у континуитету. Стварањем Краљевина СХС није избегнута опасност ка даљем разбуктавању насиља, како терора тако

¹¹ Милорад Екмечић, *Дуго кретање између клања и орања – историја Срба у новом веку 1492-1992*, Четврто, допуњено издање, EVRO - GIUNTI, Београд 2010, стр. 387.

и тероризма.¹² Дакле, без обзира на почетни југословенски занос и романтизам у том смислу, стварањем Југославије Срби су постали највећи губитници у сваком смислу. Посебно, Југославија је највећи удар испољила на српски национални идентитет, културу и језик.¹³

Стварање Краљевине СХС било је непотребно за Краљевину Србију и Црну Гору. Тај акт је искључиво ишао на руку Хрватима и Словенцима. Након завршетка Првог светског рата Краљевина Србија и њена војска уживали су велики углед у свету. Краљевина Србија и Црна Гора примљене су у тадашње друштво народа, када је та светска организација имала само 28 држава. Друштво народа или Лига народа основано је за време Париске мировне конференције 1919. године. Регент Александар Карађорђевић и тадашња српска влада имали су шансу да коначно реше српско национално питање. *Била је то, можда, јединствена прилика у историји да се под покровитељством међународне заједнице створи српска држава на етничким српским територијама.* Након тога би се могло разговарати о стварању неке врсте конфедерације са балканским народима. Међутим, Србија и Црна Гора су део своје државности пренеле на друге државе, а за узврат нису добиле ништа. Председник француске владе Жорж Клеменсо (*Clemenceau Georges-Bewamin*) уместо честитке краљу у Београду шаље неку врсту саучешћа.¹⁴

На мировној конференцији у Версају 1919. године, када је озваничен завршетак Првог светског рата, Жорж Клеменсо је тада рекао: “Приликом закључења ове наше Конференције мира, ја морам, пре него што сиђем са овог подијума да изразим своје велико жаљење што са политичке позорнице света нестаје једно велико историјско име а то је Србија.”¹⁵

КРАЉЕВИНА СХС НИЈЕ НОВА ДРЖАВА

Поставља се питање да ли је држава СХС стара држава или нова, од 1 децембра 1918. године, када су изасланици Народног већа били примљени од стране српскога престолонаследника. Аустроугарска Југославија још није била призната од страних држава. Слободан Јовановић је најдетаљније анализирао правне аспекте настанка Краљевине СХС. Он сматра да је постојала само једна југословенска држава са неоспорним бићем, а то је краљевина

12 Радослав Гаџиновић, *Насиље у Југославији*, ЕВРО, Београд, 2002, стр.47-49.

13 Радослав Гаџиновић, „Визионарска кратковидост српске влада 1918. Године”, *Национални интерес* бр. 1/2016, ИПС, Београд, 2016, стр. 173-175.

14 Др Радослав Гаџиновић, *Насиље у Југославији*, ЕВРО, Београд, 2002, стр. 90-91.

15 *Србија друмовима, пругама и рекама*, Принцип Бонорт Прес, Београд, 2007, стр. 29.

Србија. Дакле, уважавајући правне чињенице, треба дати одговор на питање: да ли је краљевина СХС стара или нова држава, да ли је држава СХС истоветна с краљевином Србијом, или представља једну нову државу која се јавила после настанка краљевине Србије. При анализи овог питања треба посебно посматрати правни аспект, које не води рачуна о Српству као национално-културном типу, него води рачуна о краљевини Србији и њеном правном стању. Њено правно стање, посматрано споља, представља један низ уговора закључених између ње и страних држава. Њено правно стање, посматрано изнутра, представља један низ закона прописаних од стране њених власти њеним поданицима. Међу тим законима на прво место долази устав, као највећи правни акт. Веома је важно са правног аспекта дати одговор на питање да ли је новонастала држава краљевина СХС истоветна с краљевином Србијом. Пре него што се понуди одговор на ово питање треба утврдити да ли је њено правно стање, посматрано споља и изнутра, истоветно с правним стањем краљевине Србије. Оно ће бити истоветно с њиме у два случаја: ако за државу СХС важе уставни закони и међународни уговори краљевине Србије и ако се уставни закони и међународни уговори државе СХС, (премда не истоветни са српским законима и уговорима), ипак на неки начин изводе из тих закона и уговора, другим речима, ако између уставног и уговорног стања државе СХС и уставних и уговорног стања краљевине Србије има континуитета. Дакле, држава СХС биће нова држава, ако између ње и краљевине Србије нема правног континуитета, а ако тога континуитета има, онда ће то бити стара држава.¹⁶ На основу дубинске анализе правних чињеница и мишљења најпознатијих правних стручњака тога времена, аутор овог рада сматра да између Краљевине Србије и Краљевине СХС постоји потпуни континуитет, дакле, то није нова држава.

Посматрано с аспекта међународног права, држава Краљевина СХС није нова, него стара држава. Она је наследила цео систем међународних уговора краљевине Србије. Између уговора под којима је живела краљевина Србија и уговора под којима живи држава краљевина СХС нема прекида континуитета. Стране државе нису осетиле појаву државе СХС као појаву новог правног субјекта с којим треба да уређују своје односе из почетка. Уговори, које је краљевина Србија имала са страним државама, могу се поделити у три групе и то: уговори са такозваним “главним силама савезним и удруженим” (Сједињене Државе, Британско царство, Француска, Италија и Јапан); “уговори са непријатељским државама” и “

¹⁶ Слободан Јовановић, *Политичке и правне расправе – Краљевина СХС*, БИГЗ, Београд, 1990, стр. 387.

уговори са силама савезним и удруженим (ту спадају сви остали савезници осим главних) и са неутралним државама.¹⁷ У пракси, држава СХС није оспоравала важност уговорима закљученим између краљевине Србије с државама неутралним и са силама савезним. На пример, већ 1919. године трговински уговори краљевине Србије са Грчком, Шпанијом, Португалијом, Холандијом, Шведском, Белгијом, Норвешком, Швајцарском и Данском били су проширени на целу територију државе СХС. Појава државе СХС није донела никакве промене у спољашњем правном стању краљевине Србије. Дакле, са гледишта међународног права, држава СХС не представља нов правни субјект, с новим правима и обавезама. То је стара краљевина Србија са целим својим системом међународних уговора. Дакле, прво треба утврдити положај државе СХС са аспекта међународног, па онда са аспекта уставног права.¹⁸ Да се, у области међународних односа, не чини разлика између државе СХС и краљевине Србије била су два разлога. *Први*, држава СХС није уговорима о миру створена сасвим изнова као на пример Пољска и Чехословачка. Држава СХС постала је уједињењем краљевине Србије и аустроугарских Југословена. Краљевина Србија постојала је и пре уговора о миру, и како главне силе савезне и удружене нису имале ни права ни расположења да уговором о миру ниште краљевину Србију, оне нису хтеле ни чин стварања краљевине СХС обележити ниједном речи као поништење старе српске, и стварање нове, српско-хрватско-словеначке државе. *Друго*, уједињење краљевине Србије и аустроугарских Југословена није било уједињење двеју држава. Јер, ако је краљевина Србија била држава, аустроугарски Југословени нису били држава, него одцепљене територије старе Аустроугарске монархије. Истина, пре свога уједињења са Србијом, Југословени су покушавали да се организују као држава и улагали су напоре код савезника да буду признати као држава. Стране силе нису признале аустроугарску Југославију као државу. У тренутку стварања краљевине СХС, Србија је имала, а Југославија није имала признату међународно правну личност.¹⁹ Са гледишта међународног права, стварање краљевине СХС није представљало спој двеју старих држава у једну нову државу, већ је представљало спој отцепљених територија без признате међународно правне личности са једном већ постојећом државом. Из тог разлога, и приликом уговора о миру, сматрало

17 Исто, стр. 390; Радослав Гаџиновић, „Југословенство и разбијање српског националног идентитета”, *Култура полиса* бр. 30/2016, изд. Култура-Полис Нови Сад и Институт за европске студије Београд, 2016, стр. 104.

18 Слободан Јовановић, *Политичке и правне расправе – Краљевина СХС*, БИГЗ, Београд, 1990, стр. 391-392.

19 Радослав Гаџиновић, *Насиље над Србима у XX веку - узроци и последице*, Књига Прва, EVRO BOOK, Београд, 2017, стр. 932-633.

се да је тај спој могао имати утицаја само на унутрашњи положај те постојеће државе, али да у њеном спољашњем положају није могао произвести основне промене. Пошто је Србија постојала као држава и пре уговора о миру, да аустроугарски Југословени нису никада били признати од стране сила као држава, па су и силе савезне и удружене, њихов спој са Србијом узеле само на знање, а нису га ничим обележиле као стварање нове државе, и најзад, да се и по уговорима о миру и по слободној вољи државе СХС важност међународних уговора краљевине Србије пренела и на државу СХС, онда је јасно да стварање краљевине СХС није променило спољашње правно стање Србије, и да стога СХС није нова држава.²⁰

УСТАВНО - ПРАВНИ АСПЕКТ НАСТАНКА КРАЉЕВИНЕ СХС

С уставно правног аспекта много је теже расправити да ли је држава СХС нова или стара. Међутим, аутор овог рада прихвата мишљење да је држава СХС продужење краљевине Србије. Аустроугарски Југословени нису се ујединили са Краљевином Србијом у нову државу, него су се тој краљевини просто придружили. Услед тога, Србија је морала из основе променити своје унутрашње уређење, које је било организовано и подешено једноставно за српско становништво, а не за једно српско-хрватско-словеначко, уједињено на основу равноправности. Али, ма колико да се њено унутрашње уређење променило, српска држава није престала да постоји. То је увек била стара српска краљевина, промењена само утолико, што су је након стварања краљевине СХС поред Срба још и Хрвати и Словенци само декларативно признавали за своју државу. Јер, историја је потврдила да је југословенски одбор састављен од хрватских и словеначких политичара имао сопствене визије о будућем функционисању краљевине СХС. Две југословенске државе а посебно српски народ у њима од 1918 до 1992. доживели су разарање у агонији унитарног јединства до 1941. године, а друго у агонији федеративног уједињења. Сама та разлика већ упућује на то да главни узрок њеног нестанка није само у унутрашњим несугласицама, колико год да су биле болне и рушилачке, него у спољним ударима. Другим речима, српски народ је после 1918. године изгубио своје старе савезнике, а нове није добио. Југославија је постала лабава асоцијација националних држава, у којој је доследно спроведен принцип националног представништва и

---

²⁰ Слободан Јовановић, *Политичке и правне расправе – Краљевина СХС*, БИГЗ, Београд, 1990, стр. 393.

потпуно искључен сваки облик представништва грађана.²¹ Дакле, само српско руководство се одрекло националног идентитета у корист југословенског, што је по мишљењу аутора овог рада велика грешка. Јован Дучић, огорчен стварањем Краљевине СХС, касније краљевине Југославије је рекао: ‘Хрватице ће рађати Хрвате, а Српкиње Југословене.’²²

СТВАРАЊЕМ ЈУГОСЛАВИЈЕ УБРЗАВА СЕ ПРОЦЕС СЛАБЉЕЊА СРБИЈЕ

Напетости, сукоби, повремено и тешки раздори потресали су Југославију све време од њеног конституисања 1918. године, па све до њене коначне разградње.²³ Хрватски и словеначки пристанак на стварање Југославије је био само једним делом израз старих илирских и јужнословенских тежњи. Много више је то био прагматички гест, избор мањег зла, лукави пројект коришћења Југославије као средства да се дође до сопствене националне државе. Национално хомогенизовање и настанак југословенске нације у границама државе створене 1918. године није више било могуће у XX веку. Александров покушај изградње југословенства преко административне поделе државе на бановине био је осуђен на неуспех из разних разлога, а посебно услед отвореног спољњег подстицања ултра националистичког покрета у Хрватској, Словенији, Босни и Херцеговини, Црној Гори, Македонији, а посебно на Косову и Метохији.²⁴

Поставља се ипак питање чије су то интересе Никола Пашић и остали српски политичари у то време а и раније заступали. Откуд таква упорна алтруистичка политика код српског руководства.

21 Михаило Марковић, „Узроци разбијања Југославије”, *Социолошки преглед*, Vol. XXVIII, No.2, Београд, 1994, стр. 205 – 206.

22 Радослав Гаџиновић, *Млада Босна*, Медија центар ОДБРАНА, Београд, 2014, стр. 421.

23 Догађај, који је убрзавао процес разбијања Југославије био је претварање унутрашњег политичког питања, у спољнополитичко питање(тј. прерастање федерације у конфедерацију). Интересантно је истаћи да је Едвард Кардељ главни партијски идеолог у комунистичком периоду, приватно изјављивао 1957. године, пажљиво одабраној малој радној групи, која је писала програм Комунистичке партије да је Југославија са историјске тачке гледишта привремена творевина. “Она је феномен и резултат империјалистичке епохе и констелације међународних односа у тој епохи. Са развојем светских интеграционих процеса и одумирањем империјалистичке епохе њени народи ће се моћи придружити новим асоцијацијама и интеграцијама сходно цивилизацијским и духовним афинитетима, па ће и Југославија неизбежно бити преобликована као држава. Словенци ће разумљиво бити уз Талијане и Аустријанце, а Срби уз Бугаре или друге историјско блиске народе” (Добрица Ћосић, „Услови демократске будућности”, *Књижевне новине*, Београд, 15. 9. 1987, стр. 7).

24 Слободан Јовановић, *Политичке и правне расправе – Краљевина СХС*, БИГЗ, Београд, 1990, стр. 393.

Очигледно, нису размишљали као државници, већ су били заслепљени некаквом тренутном кратковидом политичком идеологијом. Никома на свету није било јасно зашто се Србија одриче својих државних и националних интереса у корист Хрвата и Словенаца. С друге стране, ако је краљевина СХС наставила међународни и унутрашњи континуитет краљевине Србије, како се онда та држава могла звати Југославија ? Та нова држава ако је већ створена, по мишљењу аутора овог рада своје име је морала извести из корена речи краљевина Србија.

После Првог светског рата, више од дванаест хиљада хрватских, словеначких и муслиманских официра и подофицира, који су се од 1914. до 1918. године у саставу аустроугарске монархије борили против Срба и Србије, краљ Александар одмах унапређује за по један или два чина и упућује их у састав новостворене југословенске војске. У овај број нису урачунати резервни хабсбуршки “причувни часници”, који су у међуратном периоду били југословенски резервни официри. Хрватима, Словенцима и Муслиманима опрашта све почињене ратне злочине над Србима. У Хрватску и Словенију усмерава највећи део капитала и новац за изградњу виталних делова државне економије. У новој војсци нема места за славне српске војводе, а ковчег са посмртним остацима војводе Путника све до 1927. године труне у неком француском подруму. Исто тако, посмртни остаци црногорског краља Николе – деде Александровог, нису могли да буду пренесени у отаџбину. Словенац Марко Натлачен, који је 1914.г. написао песму:

*S kanoni vas pozdravimo
vi Srbi dom hladan vam postavimo ob vrbi
z zeleno vas odenemo dejo
na veke vam zaklenemo vse mejo,*

(што у преводу значи “Србе на врбе”) постаје бан Дравске бановине, а Тугомир Алауповић, познат по антисрпском деловању, постаје први министар вера у новој држави. Према проценама краљ је око 60% банковног капитала Краљевине СХС сконцентрисао у Хрватској. Поп Антон Корошец велики противник Срба у краљевини Југославији био је више пута министар, председник југословенске владе, а у влади Цветковић-Мачек министар унутрашњих послова.²⁵

За Хрватску постоји и један прорачун Стјепана Радића, који је тврдио да је на петицију против југословенског уједињења скупио

25 Др Радослав Гаџиновић, *Насиље у Југославији*, ЕВРО, Београд, 2002, стр. 94.

200.000 потписа.²⁶

У процесу стварања Југославије након Првог светског рата у суштини, ниједна од великих сила није била за јачање Србије кроз стварање Југославије. Разлика је била само у томе да Русија то нерасположење није прикривала. Александар Петровић Извољски је открио Трумбићу да је основа руске спољне политике да Хрвати и Словенци, као католици, не буду уједињени са православним Србима у једну државу. То мишљење је делио и кнез Григорије Николајевић Трубецки, руски посланик у Србији (од 16. децембра 1914. године).²⁷ Међутим, у суштини Русија је желела снажну државу Србију, на коју би могла да се ослони, јер се Бугарска показала непоузданом, због све већег зближавања са Аустроугарском. Био је то обострани интерес, јер је и Србија морала имати неког сигурног, а довољно снажног савезника на кога ће се моћи ослонити у одређеним неприликама које су у тим временима биле сваког момента присутне. То стање је изванредно оценио публициста Ноел Бакстон (*N. Buxton*), који је у Доњем дому доказивао да Југославија, ма колика била, реално не може да буде толика да би представљала некакав бастион мира на Балкану јер не би могла да се супротстави Немачкој, ‘‘па би се нужно морала ослањати на помоћ и организацију неке велике силе’’. Бакстон није то изговорио, али се, по свој прилици прибојавао да та велика сила може да буде Русија, против чијег се мешања у балканске проблеме Енглеска увек изјашњавала и борила. Бекстон је посебно истакао: ‘‘Нека нас небеса спасу ако нам једина безбедност у будућности буде ослонац на војну стратешку снагу те врсте’’. На жалост, даље његово излагање било је готово пророчанство: ‘‘Та ће држава постати поприште унутрашњег ривалства и уместо смиривања, на Балкану ће се отворити нова ривалства (*Several Ulsters*) што ће само од себе тражити мешање великих сила. Таква Југославија била би од самог почетка ‘вештачка нова држава’’.²⁸ Каснији догађаји су потврдили Бакстонова предвиђања, а друго је питање то што је он последице назвао узроцима. Почетком јануара 1914. године, британски представник у Београду је протествовао због понашања српских власти према Муслиманима у Битољу. Влада му је дала на увид документ из кога се непобитно видело да је британски конзул у Битољу учествовао у организовању тих демонстрација Муслимана.²⁹ Ни тада се Енглеска није потрудила да прикрије своју

26 Лерој Кинг – Кулицу, Загреб, 1. априла 1918, NAW, 210 1841102/348.

27 Милорад Екмечић, *Ратни циљеви Србије 1914*, БИГЗ, Београд, 1973, стр. 428.

28 E.T.P. Conwell-Evans, *Foreign Policy a Bacla Banch 1904-1918, S. Study based on the papers of Lord Noel-Buxton*, London 1932. стр. 142; М. Екмечић, *Ратни циљеви Србије 1814*, БИГЗ, Београд, 1973, стр. 158.

29 Милорад Екмечић, *Ратни циљеви Србије 1914*, БИГЗ, Београд, 1973, стр. 256.

мржњу према српском народу у Србији. Милорад Екмечић истиче податак да је “један лист (енглески) 1903. године писао о Србима као неморалној раси ниткова”. И ништа није засметало Енглеској и том истом листу, да после првих успеха Србије у рату 1914. године о тој истој српској раси пише као “херојској и племенитој малој раси” надахнутом браниоцу слободе у Европи”.³⁰ Код склапања Лондонског пакта 12. априла 1915. године, Енглеска је већ тада била спремна да располаже Далмацијом и да је нуди као награду. Тек на опомену Сергеја Димитријевића Сазонова, саопштена тадашњем енглеском министру спољних послова Едварду Греју, пристали су на стрпљивост, водећи рачуна да ту обалу “готово сасвим насељавају Срби”.³¹

Врло лоше се о српским дипломатама изјашњавао енглески новинар Викем Стид, којем је касније био забрањен улаз у Британско министарство спољних послова. Лоше расположен према Србима био је и Ситон Вотсон. “Супило и Вотсон су имали идентично мишљење о супериорној хрватској цивилизацији због католичке вјере”.³² Једини од водећих енглеских државника који је пријатељски размишљао о ратним циљевима Србије био је Едвард Греј (*Edward Gray*), који је сматрао да ће “побједа савезника обезбедити Србији најмање ослобођење целе Босне и Херцеговине, њихово уједињење са Србијом и широк излаз на Јадран у Далмацији”.³³

У суштини, Британија је “у страху од руске доминације и у централној Европи и на Медитерану наметала Србији ограничене ратне циљеве: територијално увећање у Босни, Херцеговини и Далмацији. Погађајући се са Италијом, она је издалека и прећутно, благо подржавала хрватски и католички сепаратизам као конститутивну снагу у централној Европи”.³⁴ Стрховање Енглеске, када су били у питању међусобни односи Србије и Русије, нису били без основа. Никола Пашић је 12. августа 1914. године у поздравној ратној депеши саопштавао Сазонову: “Србија је одлучила да живи и умире са Русијом и за њу”.³⁵

Са своје стране Италијани су подржавали пројекат о коме се

30 Herbert Adam Gibbons, *PhD. The New MOR of Europe 1911-1914*, decembre 1914, p. 151.

31 Др Животије Ђорђевић, *Сатирање српства у 19 и 20 веку*, Том I, Драслар, Београд, 2012. стр. 356.

32 Драгован Шепић, *Писма и меморандуми Супила 1914-1917*. Научно дело, Београд 1967, стр. 142.

33 Милорад Екмечић, *Ратни циљеви Србије 1914*, БИГЗ, Београд, 1973, стр. 369.

34 Исто, стр. 425.

35 Пашић-Сазонову, Ниш, 20. јули/2. август 1914. ДАЈ.Пов.бр.3234: La Serbie decidei de vivre ou mourou avec et pour la Russie place sou espoir en Die Confiante en leur juste couse; М. Екмечић, *Ратни циљеви Србије 1914*, БИГЗ, Београд, 1973. стр. 79.

расправљало у Француској, по коме је пре увећања Србије требало да се створи једна Хрватско-Далматинска независна држава.³⁶

Очигледно, уједињење је наметнуто српском народу. Нико није тражио спровођење демократске процедуре изјашњавања српског народа о уједињењу. Напротив, оно је са стране и од стране српских политичара народу наметнуто. Срби из Босне и Херцеговине су желели уједињење са Србијом а не Југославију, за што их такође, нико није питао. *И, зато по мишљењу аутора овог рада уједињење представља одређени вид насиља према српском народу.*

Литература

Богуновић Н., „Вилсон обећао море”, Фељтон у дневним листу *Вечерње новости*, 14. април, 2009.

Богуновић Н., „Два лица Супила”, Фељтон у дневним листу *Вечерње новости*, 19. април, 2009.

Гаџиновић Радослав, *Насиље над Србима у XX веку - узроци и последице*, Књига Прва, EVRO BOOK, Београд, 2017.

Гаџиновић Радослав, *Млада Босна*, Медија центар ОДБРАНА, Београд, 2014.

Гаџиновић Радослав, *Насиље у Југославији*, ЕВРО, Београд, 2002.

Гаџиновић Радослав, „Визионарска кратковидост српске влада 1918. године”, *Национални интерес* бр. 1/2016, ИПС, Београд, 2016.

Гаџиновић Радослав, „Југословенство и разбијање српског националног идентитета”, *Култура полиса* бр. 30/2016, изд. Култура-Полис Нови Сад и Институт за европске студије Београд, 2016.

Ђорђевић Ж., *Сатрирање српства у 19 и 20 веку*, Том 1, Драслар Партнер, Београд, 2012,

Екмечић М., *Дуго кретање између клања и орања – историја Срба у новом веку 1492-1992*, треће, допуњено издање, EVRO - GIUNTI, Београд 2010.

Екмечић М., *Дуго кретање између клања и орања - историја Срба у новом веку 1492-1992*, Четврто издање, EVRO GIUNTI, Београд, 2011.

---

36 Милорад Екмечић, *Ратни циљеви Србије 1914*, БИГЗ, Београд, 1973, стр. 302.

Екмечић М., *Ратни циљеви Србије 1914*, БИГЗ, Београд, 1973.

Живојиновић Р., Д. *Невољни ратници - велике силе и Солунски фронт 1914-1918*, Завод за уџбенике, Београд, 2010.

Јовановић С., *Политичке и правне расправе – Краљевина СХС*, БИГЗ, Београд, 1990.

Лерој Кинг – Кулицу, Загреб, 1. априла 1918, NAW, 210 1841102/348.

Марковић М., „Узроци разбијања Југославије”, *Социолошки преглед*, Vol. XXVIII, No.2, Београд, 1994.

Пашић-Сазонову, Ниш, 20. јули/2. август 1914.

Ћосић Д., „Услови демократске будућности”, *Књижевне новине*, Београд, 15. 9. 1987.

Шепић Д., *Писма и меморандуми Франа Супила 1914-1917*, САНУ и Научно дело, Београд, 1967.

E.T.P. Conwell-Evans, *Foreign Policy a Bacla Banch 1904-1918*, S. Study based on the papers of Lord Noel-Buxton, London 1932.

Gibbons Adam Herbert, Ph D, *The New MOr of Europe 1911-1914*, decembre 1914.

Radoslav Gacinovic**ON THE KINGDOM OF SERBS, CROATS AND SLOVENES AS THE STATE WITHOUT LEGAL FOUNDATION****Resume**

In order to comprehend the urge for breaking of Yugoslavia, one must take into account the circumstances of first and second Yugoslav state, as well as the historical law of creation of modern states. The formation of both first and second Yugoslav state is characterized by the striking asymmetry of position and status of certain nations. Serbs and Montenegrins liberated themselves from the centuries-long Ottoman rule and in 1878 had already gained international recognition. Croats lived under Austro-Hungarian rule continuously since the year 1102. Serbs and Montenegrins were victorious in the First World War, with their army decisively contributing to the military collapse of Austria-Hungary. On the other hand, Croats and Slovenes spent the war on the opposite side, and by the year 1918 they were faced with the possibility of paying the war reparations, losing a large part of Adriatic coast (which was promised to Italy as a reward for entering the war against the Central powers, under the provisions of London treaty) and probable social revolution, already in motion in Hungary, Bavaria and Berlin. The Allied states did not accept the attempt of Croats to establish the State of Croats, Slovenes and Serbs in November 1918. Therefore, Croatian and Slovenian consent to the creation of Yugoslavia was only in small part the expression of old Illyrian and Yugoslav aspirations, but even more the pragmatic gesture – the choice of lesser evil, a cunning project of using Yugoslavia as an instrument in gaining the independent national state. The attempt of King Alexander to build Yugoslav identity through the administrative divisions was doomed in advance for various reasons, especially because of the open foreign encouragement of different nationalist movements in Croatia, Slovenia, Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Macedonia and in Kosovo and Metohija. Croats continuously prepared for realization of their long awaited dream, accomplished in the Nazi-puppet Ustasha creation of Independent State of Croatia. Unlike them, Serbian communist were convinced that the national problems are less important than issues of class relations. On the other hand, the communist believed that Serbs in second (socialist) Yugoslavia solved their national question through inter-state border drawing between the republics, which were, in their

view, connections between the Yugoslav nations. However, the reality revealed this as a fallacy, as evidenced by the words of Edvard Kardelj, who considered socialist Yugoslavia only a stopover for Slovenia. One can ask whose interests did Nikola Pasic

Keywords: unification, Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, Serbia, Slovenia, Croatia, historical mistakes, international law, constitutional law.

---

* Овај рад је примљен 11.12.2018. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 11.01.2019. године.